

Л-117

Училиште сфај 1958

Л-117

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

У ШКОЛИ

3

МАРТ 1955 — БЕОГРАД

ти, зулумчар (Боранић: зулум-
ћар), жабчић, Чордановци (ваљда:
Чортановци?), држећи (Боранић:
држећ) и тако даље. — Читаоци
ће запазити да сам примере упо-
ређивао само с Боранићем; то је
намерно урађено. Ја овде нисам
износио случајеве који се потвр-
ђују код Боранића а у источним
се крајевима неће чути; те су
ствари за посебно упоређивање и
анализу друге врсте.

Сем тога, има нешто грешака
у узбучавању, што ће писац ла-
ко запазити.

Има нешто и штампарских (?)
грешака које треба пажљиво укло-
нити, као: атомиотички (атомисти-
чки), никмен (никнем), Ловчен
(ваљда се мисли на Ловћен?), сми-
ћем (ваљда: смичем, од смичати)
и сл. Треба избацити реч дахтати,
која по својој природи не иде у
ову књигу.

Иако ово све може бити схваће-
но као немар, треба разумети да
овај посао захтева много пажње
и да ипак у данашњим нашим
штампарским приликама не мо-
жете избећи грешке сваке врсте.
Иако је сам писац био и коректор
текста, то он, ја знам из свог ис-

куства, није могао успешно стати
на пут грешкама.

Напоследку, треба истаћи да је
писац пажљиво покупио много
материјала који ће бити од не-
оспорне користи свакоме ко зна
писати а колеба се у писању (и из-
говору) гласова **ч** и **ћ**. Ако чита-
лац према овоме (или на своју
руку, сам) изврши исправке, бар
тежих случајева, особито неси-
гурности у писању баш тих гла-
сова (**ч** и **ћ**), па ако то и писац
прихвати на начин како му ово
износим с најбољом намером да
књига успешно одигра улогу при-
ручника, — биће свакако двостру-
ка добит. Писац је правилно по-
ступило кад је на више места све-
сно помагао већ насталу тенден-
цију у језику, па је свуда истицао
примере придева краћег облика,
типа **овчји, мачји, пачји, зечји** и
сл. не допуштајући, чак и не на-
водећи дублете које допушта Ве-
лић, али не Боранић и други.

Са свега тога, наставник и уче-
ник ће се моћи лепо послужити
овом књижицом, особито у краје-
вима где постоји велика колеб-
љивост и пометеност у писању и
изговору **ч** и **ћ**.

М. С. Л.

ЈЕЗИК ЈЕДНЕ ЗНАЧАЈНЕ КЊИГЕ

(Велибор Глигорић, Српски реалисти, издање „Просве-
те“, Београд 1954, стр. 476)

Нема никакве сумње да, после
Скерлићевих студија, о овој о-
бласти наше књижевности нисмо
имали значајније књиге него што
је ова Глигорићева. У проучава-
њу историје наше књижевности
Глигорић је посебно пажњу у-
сретсредио управо на епоху реал-
лизма. Као плод вишегодишњих
проучавања, он је нашој научној
јавности пружио ову збирку сво-
јих студија о дванаест најистак-
нутијих српских реалиста. Држе-
ћи се једног солидног и опроба-
ног метода (по коме детаљној а-

нализе самих дела претходе био-
графски подаци и анализа дру-
штвене средине), користећи и из-
носећи веома обилну количину
чињеница — Глигорић је дао
врло продубљену анализу свих
наших реалиста којима је по-
светио странице ове своје књи-
ге. Све је то учинило да сва-
ка од ових студија добије
изванредно високу вредност ме-
ђу делима из историје наше
књижевности. Својим позитивним
особинама Глигорићева је књига
једна од првих ове врсте.

Наставницима и ученицима наших средњих школа ова је књи­га од велике користи. Она ће по­стати свакодневном потребом њи­ховом, неопходним делом наста­ве. И наставници и ученици не­прекидно ће јој се обраћати да упознају њен поуздан и тачан суд. Она ће се наметати њихо­вој пажњи сваким својим дета­љем.

Управо зато било је неопходно да језик ове књиге буде беспре­коран. Нема никакве сумње да је и у „Српским реалистима” дошао до изражаја језгровит, жив и и­скричав стил Глигорићев. О ње­гову стилу може се рећи много добрих речи. Али у књизи има овде-онде тзв. језичког труња. Не много — али у оваком делу ни­је га смело бити никако. С обзи­ром на то да ће бити корисно и настави а и уопште да се ука­же на те омашке, изнећемо неке од њих које су нам пале у очи. Напомињемо, претходно, да те омашке не умањују вредност ово­га дела, али је, несумњиво, ипак штета што су се поткрале.

У овој књизи можемо прочи­тати овакву реченицу: „Маће­хи полази за руком да... раста­ви двоје заљубљених” (стр 72) (повлачење свуда Б. Н.) Облик маћехи, као што је познато, неправилан је. Једино правилан облик јесте маћеси.

Навешћемо и реченицу: „Ње­гов труд је усретсрећен да сло­ми је предубеђење малограђан­ског друштва о човеку...” (стр. 37). Наводимо је због облика 3 л. Јд. јсад. времена глагола сло­мити. Презент овога глагола правилно гласи: сломим, сло­миш, сломи итд. Облик сло­ми је, дакле, неправилан је. Он је створен по угледу на друге глаголе (напр. измити, из­мијем или излити, изли­јем). Напомињемо да је на дру­гом месту ове књиге правилно употребљен облик 3 л. мн. пре­зента истога глагола (сломе): „Ни калуђери за које је силне муке претрпео не успевају да

сломе његов природни суд...” (стр. 80).

Једна реченица гласи: „Припо­веда је поглавито о оним пре­цима који су учествовали у раз­ним бунама, допадали затвора и трпели муке ради својих нацио­налних и верских убеђења” (стр. 61—62). Овде је направљена јед­на синтаксичка грешка. Кон­струкција која је овде начињена са предлогом ради узрочног је значења. Предлог ради међутим, не употребљава се с узрочним већ с намерним значењем. У кон­струкцијама с узрочним значе­њем употребљава се предлог због. У неким народним гово­рима, додуше, постоји мешање предлога због и ради, али се у књижевном језику та два предлога потпуно разликују.

Карактеристично је да смо у овој књизи констатовали извесне потпуно неочекиване синтаксич­ко-стилистичке омашке.

Једна од таквих јесте уметање веома развијене синтагме између атрибута и именице. Нагазимо је у примеру: „Проклети кам је симбол највећег, по суду паш­тровске етике, зла — издаје” (стр. 78). Закон доброга стила за­хтева течно развијање пишчевих мисли у дотераним реченичним конструкцијама. Незграпне син­таксичко-стилске конструкције обавезно доводе до слабљења сна­ге израза. Истовремено, у овак­вим случајевима стилска неутла­ђеност доводи до опадања чи­таочево пажње. А писац се нај­лакше може оглуштити о закон доброга стила ако умеће разгра­нате синтагматске конструкције између речи које су међусобно чврсто повезане и чија је веза дубоке унутрашње природе. Так­ве су речи управо атрибут и име­ница. Атрибут увек открива из­весно својство именице уз коју стоји. Обавезно је да се такво својство што чешће веже за свој предмет. Стилски се то постиже на тај начин што атрибут, тј. придев, стоји непосредно уза сво­ју управну реч, тј. именицу. Од

слабе је користи издвајање запетом оне синтагме која се ставља између придева и именице. Стога сматрамо да је наведена реченица једино и исправна у неком од оних облика у којима не би дошло до овакве појаве. Проблем је, додуше, у овом случају мало сложенији зато што је мисао пишчева сложена. Писац је, наиме, хтео да каже да је по суду папштровске етике издаја највеће зло, а да је проклети кам симбол тога зла. Када погледамо цео одељак из кога је извађена ова реченица, видећемо да она може бити дата и у облику који смо сад навели, дакле: „По суду папштровске етике издаја је највеће зло, а проклети кам је симбол тога зла“.

Недовољно пажње, када је реч о синтакси и стилу, посвећено је и реченицама: а) „Она врлина која је била наговештена у наслову Како Црногорка љуби је у њеном јуначком самопрегору... (стр. 83) и б) „Митар у Први пут с оцем на јутрење, Благоје у Све ће то народ позлатити, Видак у Он зна све! су личности из друштва Србије Лазаревићевог времена...“ (стр. 175). У реченичним конструкцијама ове врсте после субјекта којих има знатан број стилски није најисправније почети предикат енклитиком каквог помоћног глагола. У оба наведена примера, међутим, писац је то урадио: енклитиком глагола јесам почиње предикат непосредно после веома разгранатих субјектских синтагми. И на тај начин се оглушио један од основних принципа доброга стила. У оваквим случајевима писци обично употребљавају неку помоћну реч и тако направе прелаз од субјекта ка предикату. У оба наведена случаја то би могао бити прилог у ствари којим би се проблем срећно решио. Тада би реченице исправно гласиле: а) „Она врлина која је била наговештена у наслову Како Црногорка љуби у ствари је у њеном јуна-

чком самопрегору...“ и б) „Митар у Први пут с оцем на јутрење, Благоје у Све ће то народ позлатити, Видак у Он зна све! у ствари су личности из живота друштва Србије Лазаревићевог времена“. Разуме се да је још једноставнији начин просто не почети предикатску синтагму енклитиком помоћног глагола, већ неком другом речју која је саставни део те синтагме. У наведеним примерима то није згодно, јер се реченица не прекида тамо где смо је ми завршили. У обадве реченице настављају се предикатске синтагме на такав начин да је овде доиста најподеснији пут да се избегне ова стилска неуглађеност — употреба прилошке речи.

Слично ствар стоји са понављањем каквог израза у једној реченици неколико пута. Избегава се понављање речи у суседним реченицама, акамоли понављање израза у истој реченици. Може се десити да на моменте ослаби интезитет пишчеве инвенције, али добар стилист никако не сме допустити да му до те мере пресахне извор изражајних средстава да мора један израз понављати у истој реченици. А такав је случај са овим примером: „Неугледни сељак Кањош носи се са лукавим и перфидним Млечићима, преговара с њима, носи се с њима и не даје да га наведу на такав лед“ (стр. 72). Као што се види, израз носити се с ким поновљен је двапут у истом значењу и за изражавање исте мисли, у ствари једне једине мисли: да се Кањош носи са лукавим Млечићима да се бори с њима итд. Сматрамо, стога, да је наведена реченица стилски дотеранија у овом облику: „Неугледни сељак Кањош носи се са лукавим и перфидним Млечићима, преговара с њима, бори се с њима и не даје да га наведу на такав лед“.

Материја ове књиге у којој смо констатовали наведене омашке

такве је природе да одвлачи пажњу онога који је анализира — од „ситница језикословних”. Изванредно танане анализе, лудидна запажања и дубоке синтезе које је дао писац о тој материји показују са колико је он љубави пришао самом предмету, колико је ушао у њега и колико је њиме био прожет. Предмет је писца у толикој мери привукао и за-

вео да је он на махове поставио језик, граматику и стил. Једино се тако може објаснити појава набројаних грешака. Као што је речено ми смо те грешке навели да бисмо помогли настави, али исто тако и да бисмо скренули пажњу и писцима и редакторима да ипак и у сваком моменту треба мислити и на језик.

Берислав М. НИКОЛИЋ